

Toni Cabré

Zweig, la fugida impossible

Zweig, la fugida impossible

Toni Cabré

Zweig, la fugida impossible

Amb el suport de:

Primera edició: novembre 2021

© del text: Toni Cabré
© del pròleg: Jordi Bordes
© de la il·lustració de la portada: Oriol Roca Mainar

© de l'edició:
9 Grup Editorial
Cossetània Edicions
C/ de la Violeta, 6 • 43800 Valls
Tel. 977 60 25 91
cossetania@cossetania.com
www.cossetania.com

en coedició amb

Quaderns de la Font del Cargol
fontdelcargol@gmail.com
www.fontdelcargol.cat

Disseny i composició: Ramon Martínez
www.rmdgdisseny.com

Impressió: Romanyà Valls, SA

ISBN: 978-84-1356-083-0
DL T 693-2021

POTSER PARLA D'ELL MATEIX

Stefan: *«Les meves narracions sempre parlen d'altres, de personatges ficticis fruit de la imaginació. Les meves biografies, naturalment, tampoc no parlen de mi.»*

Toni Cabré, fins ara, ha escrit per aproximar-se a allò que li costava d'entendre. Per això, sovint, moltes de les seves obres de teatre (vegeu-ne la llista al final del llibre) parlaven de relacions semitòxiques (sigui a la feina o a la vida personal), o dels perills del nou món pervers de les xarxes socials. Ara, potser per primer cop, imagina un passatge d'un personatge real i, possiblement, es converteix en el mirall del propi dramaturg. Perquè, a l'obra que teniu a les mans, Stefan Zweig parla i es turmenta sobre el fet d'escriure, el compromís de reflectir la societat a partir de retratar les accions del carrer a través de textos que acaben sent llegits per una gran comunitat. I Lotte, la seva dona, li recrimina que, a *Carta d'una desconeguda* (la novel·la que circula per casa de la noia, amb gran veneració de la seva mare), la protagonista no respon al sentiment d'una dona sinó a «allò que un home voldria d'una dona. Que s'enamorés boja ment d'ell». En certa manera, una relació malaltissa com la d'August Strindberg, que utilitzava les dones del seu entorn per als seus textos (les creia musses però les martiritzava i per això se'l titlla de misogin). Sembla clar que Zweig parla d'ell mateix. I Toni Cabré en aquest text potser també.

La lletra impresa compromet. Sigui en una novel·la o en una obra escenificada, que és per això que es recullen en uns fulls les rèpliques dels protagonistes i les acotacions, deixa marca sempre. Pot ser tan revelador denunciar un cas com provar d'escapolir-se'n. I això, en aquells temps d'auge del nazisme, podia significar la glòria o l'execució. Aquesta qüestió li retreu el personatge del periodista al protagonista de *Zweig, la fugida impossible*. Avui dia, en tot cas, silueteja la dignitat ètica i posiciona l'autor (i la companyia que vulgui pujar un text a escena) respecte a unes coordenades que, cada cop, són més vistes com un camp de mines, com un terreny del políticament correcte que, volent donar veu a les víctimes socials, pot acabar esdevenint una arma llancívola estèril. Sigui com sigui, doncs, escriure és una activitat que compromet.

És dolorosa la tria de personatge real. Perquè Stefan Zweig era un acomodat escriptor austríac que va haver de fugir contínuament. Com aquell militar de *Somriures i llàgrimes*, però amb l'amargor de creure's derrotat finalment. Zweig era un enamorat d'una Europa que es fonia, que desapareixia. Probablement, el concepte d'aquella Europa més aristocràtica tindria alguna relació amb *La idea d'Europa*, de George Steiner. Un altre escriptor que viuria el seu calvari en paral·lel, també com a jueu austríac, però que va arribar a veure la derrota del feixisme. Una derrota que li va permetre imaginar-se unes relacions entre els ciutadans del continent molt més constructives. L'Europa que es dibuixa avui, amb una ultradreta prenent posicions a tots els Parlaments, i amb una mirada proteccionista de fronteres i de privilegis, sense ser la de l'extermini nazi, convida a una certa deserció. I el protagonista escrit (l'*alter ego* de Cabré, segons el nostre olfacte) enarbora la bandera d'un agre escepticisme.

Si Cabré va aturar-se en Zweig és en part gràcies a la invitació de l'actor Jordi Bosch, amb qui van emparaular una adaptació

d'*El món d'ahir*. La producció va quedar encallada però el resultat d'aquella proposta és l'obra que teniu a les mans. Però, més enllà d'aquesta circumstància, en aquesta mirada al món interior de l'artista hi ha una revelació íntima. Com si aquest darrer text de Toni Cabré sigui el que culmini una etapa. Com si hi hagi una sensació d'abaltiment, de renúncia, d'escriptor desorientat per un fet traumàtic. És una terrible coincidència el suïcidi del director de teatre (amic i veí de la seva estimada Mataró, director de tres dels seus muntatges i que se'n va fer homenatge al llibre *Moisés Maicas. La passió pel teatre* publicat per l'Ajuntament de Mataró i l'Institut del Teatre) amb la necessitat de fugida impossible del protagonista. Un ofec que se li fa insuportable: L'Stefan escrit per Cabré diu, aclaparat, al públic «La mà del destí fatal ens té presoners».

Però entre Zweig i el dramaturg hi ha una diferència evident. Stefan Zweig, obsessiu jugador d'escacs (d'on surt una novel·la, que posteriorment Ivan Morales adaptaria per a monòleg amb Jordi Bosch al Teatre Romea el 2019), va errar en la seva previsió dels esdeveniments. La victòria dels japonesos semblava configurar una victòria aclaparadora del feixisme. I, cansat de fugir, va decidir deixar de lluitar. Pocs mesos després, hauria vist com la mà de ferro s'estovava i queia, capital a capital: una Europa destruïda reprenia el seu camí. La diferència és que Cabré sempre s'ha mantingut fidel al seu Mataró i ha continuat escrivint i ha anat teixint petites complicitats a Barcelona, mentre que Zweig no va acabar mai de fugir de l'ombra del nazisme, viatjant contínuament.

La relació professional de Toni Cabré amb Maicas però també amb Ever Blanchet i altres directors ha permès que s'estrenin un grapat d'obres seves al Versus Teatre (*Viatge a Califòrnia* i *La peixera*) i al Teatre Gaudí Barcelona (*Demà coneixeràs en Klein*,

Teoria de catàstrofes i Navegants). Obres sempre amb situacions que beuen d'espais contemporanis, situacions versemblants que situen els seus personatges en un lloc extrem. Cabré els tensiona i els obliga a prendre decisions que els humanitzen i els distancien del misticisme més èpic. En la cambra ambigua que se situa l'escena de *Zweig, la fugida impossible*, hi ha molts moments de por, d'amenaça i de cessions (que revela la noia i el seu pare, el conserge desconfiat de l'edifici). A més, Cabré lluita sempre perquè els seus muntatges ultrapassin la pantalla d'ordinador on els ha plasmat. Que es puguin editar perquè directors, productors i companyies de teatre (sovint amateur amb qui col·labora generosament) vegin quines possibilitats tenen per dur-los a escena. La seva vocació és de pedra picada. Sempre procurant les millors adaptacions per a cada producció. Ara, aquesta calculada ambigüitat de la peça de Zweig permet imaginar produccions molt diferents i reptes per a tot tipus de professionals de l'escena. Només cal incidir en quins punts forts fer pivotar el quadre i el dispositiu reaccionarà automàticament, responent a la bona fusteria teatral disposada, amb uns diàlegs que sonen madurs, entre l'agilitat quotidiana i l'obscuritat del que queda mig dit, insinuat, i que es revela unes planes més enllà.

Així doncs, tot i l'amarg pessimisme que arrossega Zweig, sempre cal deixar una finestra oberta (encara es pot confiar que la justícia europea apliqui el dret sense la venjança i amb aire de reconstruir ponts de cultures i societats). Cabré busca una sortida per no caure en l'Apocalipsi. El monòleg final, que el cedeix a la noia ingènua i optimista que ha vist actuar les urpes del feixisme en una detenció arbitrària del pare, és un cant a la vida, breu, discret, intuïtiu. La vida sempre s'obre pas. És el consol dels que han de descansar un instant per tornar a recu-

perar l'ànim i l'empenta. La Veritat sempre arriba, encara que, a vegades, sigui massa tard per als protagonistes. La lluita que es perd definitivament és la que s'abandona. Zweig va perdre l'esperança; Cabré s'hi revolta tossudament, sense ràbia i amb molta estima pel fet teatral.

JORDI BORDES

El Punt Avui / Recomana

*«Saludo tots els meus amics.
Tant de bo puguin veure el final
d'aquesta llarga nit. Jo, massa
impacient, m'en vaig abans d'aquí.»*

STEFAN ZWEIG

22 de febrer de 1942

PERSONATGES

STEFAN, 60 anys

NOIA, 15 anys

ACTRIU, 70 anys

PERIODISTA, 45 anys

LOTTE, 33 anys

FRIDERIKE, 50 anys

L'obra transcorre en diferents espais mentals seguint els records i la imaginació del protagonista Stefan Zweig. Tots els personatges poden actuar físicament al mateix espai escènic o aparèixer virtualment amb projeccions. La direcció de l'espectacle pot jugar-ho com ho cregui més adient.

(*Apareix STEFAN.*)

STEFAN (*al públic*): Malgrat el reconeixement social i literari que he tingut i que no puc negar, mai no m'he cregut tan important per explicar res de la història de la meva vida. Les meves narracions sempre parlen d'altres, de personatges ficticis fruit de la imaginació. Les meves biografies, naturalment, tampoc no parlen de mi. Han hagut de passar moltes més catàstrofes de les que solen correspondre a una sola generació, abans que jo trobés prou coratge per parlar-vos com ara ho vaig a fer. Amb tot, i malgrat les anècdotes que explicaré, no serà pas la meva persona i el meu destí el tema central del que us diré, sinó uns successos que afecten tota una generació, la meva. Una generació escollida fatalment per carregar el pes de la desgràcia com segurament cap altra. Sí. Hem patit els cinquanta anys més convulsos de la història de la humanitat. Fins a l'individu més insignificant ha vist la seva existència íntima trasbalsada per sotragades volcàniques. Unes sotragades que han deixat irreconeixible la nostra terra europea. Sí, soc europeu. I austríac, i jueu, i escriptor, i humanista i pacifista. Soc tot allò que a Europa ha estat massacrat. He patit en pròpia carn els efectes dels cataclismes més devastadors. Tres vegades han ensorrat casa meva, m'han separat el meu passat de la meva vida futura i, amb la màxima crueltat, m'han llançat al buit.

(*Silenci. STEFAN mira a tots costats.*)

STEFAN (*al públic*): «On he d'anar?», em pregunto. «No ho sé», em repeteixo. No sé on anar. Ho enteneu? Soc un apàtrida. M'han convertit en algú que no és d'enlloc. Això sí: soc lliure. Completament lliure. Però de què serveix la llibertat quan s'està perdut? Bé, ara soc aquí, davant de tots vosaltres. Puc intentar aprofitar aquesta llibertat per mostrar-me sincer.

(*Pausa.*)

STEFAN (*al públic*): Vaig néixer el 1881 a la monarquia dels Habsburg, un imperi gran, poderós... Però avui no el cerqueu pas als mapes. N'ha estat esborrat sense deixar rastre. Vaig criar-me a l'esplèndida Viena d'on vaig haver de fugir com un criminal abans que fos degradada a la condició de ciutat de províncies alemanya. La meva extensa obra literària ha estat reduïda a cendres en la llengua en què la vaig escriure. Un foc incompreensible en un país on els meus llibres tenien milers i milers de lectors. Arreu on vaig soc foraster o, en el millor dels casos, hoste. La pàtria que vaig triar i estimar, Europa, s'ha destruït en dues guerres fraticides, suïcides. Soc testimoni del triomf de la brutalitat i de la derrota sagnant de la raó.

(*Apareix la NOIA, que l'observa. Ell no la veu.*)

STEFAN (*al públic*): Hem estat espectadors forçosos d'aquesta època degradant. Hem vist i sentit el que mai no hauríem volgut veure ni escoltar. Ningú no en pot quedar fora. No ens enganyem. No hi ha país on poder fugir, ni refugi on tenir tranquil·litat. La mà del destí fatal ens té presoners. Fins i tot ara des d'aquí, aïllat, sento els crits, el ressò de la guerra cruel que devasta els llocs on vaig néixer, on vaig créixer i on vaig estimar...

(STEFAN calla. Mira a tots costats com si hagés sentit algun soroll. Silenci.)

STEFAN: És la tossuderia dels records. Tant de bo que la memòria retengui el que necessita i oblidi el que li fa nosa. Que triï el que val la pena de mostrar i el que és millor passar per alt. Sí. Els records donaran veu als meus fantasmes, com tantes vegades ho han fet als meus escrits de ficció. Uns fantasmes que parlaran abans que jo no caigui en la foscor.

(STEFAN s'apropa a un lateral on hi ha una taula. S'hi asseu, agafa paper i ploma i es posa a escriure. De cop, veu la NOIA.)

STEFAN: Qui ets?

NOIA: ...!

STEFAN: Un fantasma?

NOIA: Perdoni, senyor...

STEFAN: Zweig... Què fas?

NOIA: Hauria... hauria d'endreçar.

STEFAN: Endreçar?

NOIA: Sí...

STEFAN: Ah... Suposo que no et faig nosa.

NOIA: No, nosa, no... Només que no m'agradaria molestar-lo. Ni embrutar-lo. He de netejar, també. Puc fer una mica de pols.

STEFAN: Tranquil·la. No em vindrà d'una mica de pols. Encara no tanqueu, oi?

NOIA: El pare i jo encara en tenim per una bona estona.

STEFAN: El pare?

NOIA: El conserge. Li dono un cop de mà. I així ajudo a pagar-me els estudis.

STEFAN: Què estudies?

NOIA: Violí.

STEFAN: Jo vaig intentar estudiar piano de jove i no m'n vaig sortir. Però la música m'ha acompanyat tota la vida. Tinc bons amics músics: Busoni, Toscanini, Walter, Berg...

NOIA: De vegades em porta a algun concert.

STEFAN: Com?

NOIA: El pare, dic. A dalt de tot, esclar. No es veu gaire o gens, però se sent perfecte.

STEFAN: Què mires?

NOIA: Com escriu. Té la lletra molt maca. Sempre ho fa amb ploma d'aquest color?

STEFAN: Sí.

NOIA: Me'n dona un?

STEFAN: Un?

NOIA: Paper. M'encanten els manuscrits!

STEFAN: De debò?

NOIA: L'olor, el tacte... i sobretot pensar que algú hi ha posat una part del seu món, dels seus sentiments.

STEFAN: Agafa els fulls que vulguis.

NOIA: De debò?

STEFAN: Només són apunts d'una conferència.

NOIA: Hi ha la seva firma!

STEFAN: Esclar...

NOIA: Quin regal!

STEFAN: Em sorprèn que algú com tu...

NOIA: Com jo?

STEFAN: Jove, vull dir...

NOIA: Què passa amb els joves? No té fills, vostè?

STEFAN: La meua dona en té. Dues noies. L'Alix i la Suse.

NOIA: Això està bé.

STEFAN: Eh?

NOIA: Fer de pare només quan li sembla. No carregar cap responsabilitat. Escriure, anar amunt i avall, fer conferències...

O no?

STEFAN: Una manera original de mirar-ho. Podries ser la protagonista d'una novel·la meva. Un personatge imaginari.

NOIA: Apa...

STEFAN: I tant!

NOIA: Vol dir?

STEFAN: Una noia que neteja... i que un dia algú li regala un violí. Algú que s'amaga, que ha de fugir, que no pot endur-se les seves coses... Algú que renuncia a tot. I després la noia descobreix que el violí era d'un geni de la música!

NOIA: Quin geni?

STEFAN: A partir d'aquell moment, influïda per una força màgica, comença a estudiar música. Ja no se separa mai ni del violí ni de la música!

NOIA: A mi ningú no em regalarà cap violí. Toco amb un que em va deixar un amic del pare. No, no soc la protagonista d'una novel·la seva.

STEFAN: Millor per a tu.

NOIA: ...?

STEFAN: Les meves novel·les fan patir massa els personatges.

NOIA: També els deuen fer feliços.

STEFAN: No gaire.

NOIA: Doncs no m'hi posi. Gràcies. O soc un personatge feliç o no compti amb mi.

(Ellariu. STEFAN la mira, també somrient.)

NOIA: Què mira?